

adw. dr Mariusz Oleżatek

CZŁONEK KOMISJI INTERWENCJI
I PRAKTYKI WYKONYWANIA ZAWODU
OKRĘGOWEJ RADY ADWOKACKIEJ W ŁÓDZI

USPRAWIEDLIWIENIA I ODROCZENIA

WYBRANE ASPEKTY USPRAWIEDLIWIENIA NIEOBECNOŚCI I ODRACZANIA
ROZPRAW, A TAKŻE UDZIAŁU W ROZPRAWACH ZDALNYCH W POSTĘPOWANIU
KARNYM ORAZ W SPRAWACH O WYKROCZENIA

KRONIKA
PIENISZKI ADWOKACKIEJ W ŁÓDZI

Strony niejednokrotnie uważają, że przedstawienie zwolnienia lekarskiego – wystawionego w szczególności przez lekarza sądowego – obligatoryjnie powoduje odroczenie terminu rozprawy w sprawie karnej. Z takim poglądem można by się zgodzić, ale kilka lat temu. Poniżej zostaną szczegółowo omówione kwestie odnośnie do usprawiedliwienia nieobecności i prawidłowego sposobu odraczania rozprawy.

PODSTAWOWE INFORMACJE ODNOŚNIE DO UDZIAŁU W CZYNNOŚCIACH PROCESOWYCH I NASTĘPSTW NIEOBECNOŚCI

Zgodnie z przepisem art. 117 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (tekst jedn. Dz.U. z 2021 r. poz. 534; zwana dalej: k.p.k.) należy zawiadomić uprawnioną osobę do wzięcia udziału w danej czynności procesowej poprzez wskazanie czasu i miejsca, chyba że ustawa stanowi. Taki sam obowiązek obowiązywał już w art. 102 § 1 k.p.k. ustawy z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 1969 r. nr 13, poz. 96), natomiast nie miał on swojego odpowiednika w rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 19 marca 1928 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. nr 33 poz. 313 ze zm.). Wyjątek od konieczności jej powiadomienia został przewidziany przykładowo w art. 316 § 1 k.p.k. (udział stron przy czynnościach dowodowych niepowtarzalnych) czy też w art. 402 § 1 k.p.k. (przewodniczący, zarządzając przerwę w rozprawie, wskazuje jednocześnie czas i miejsce dalszego trwania, a osoby obecne na niej, których obecność była obowiązkowa, są zobowiązane stawić się w nowym terminie bez otrzymania wezwania. Natomiast osoby uprawnione do stawiennictwa nie muszą być nawet zawiada-

miane o nowym terminie rozprawy, nawet jeżeli nie uczestniczyli uprzednio w rozprawie przerwanej).

W sytuacji, gdy podmiot uprawniony nie stawił się, należy dokonać dalszych czynności. Sprawdzenie tego następuje poprzez weryfikację, czy wszyscy zostali prawidłowo zawiadomieni, tj. nastąpiło doręczenie zgodnie z przepisami art. 128–142 k.p.k.

Stosownie do art. 117 § 2 k.p.k. czynność można przeprowadzić wówczas, gdy stawią się na nią wszyscy uprawnieni, nawet w sytuacji, gdy nie zostali oni prawidłowo zawiadomieni (za wyjątkiem złożenia wniosku o odroczenie rozprawy zgłoszonego przed rozpoczęciem przewodu sądowego w sytuacji, gdy oskarżony lub jego obrońca otrzymali zawiadomienie o terminie rozprawy głównej w terminie krótszym niż 7 dni – co wynika z art. 353 § 1 i 2 k.p.k.).

BRAK MOŻLIWOŚCI PRZEPROWADZENIA CZYNNOŚCI

Czynności nie przeprowadza się – zgodnie z przepisem art. 117 § 2 k.p.k. – jeżeli:

1. osoba uprawniona nie stawiła się, a brak jest dowodu, że została powiadomiona o czynności procesowej (nawet, jeżeli jej udział w czynności nie jest obowiązkowy);
2. zachodzi uzasadnione przypuszczenie, że niestawiennictwo wynikało z powodu przeszkód żywiołowych lub innych wyjątkowych przyczyn;
3. osoba usprawiedliwiła należycie niestawiennictwo i wnosi jednocześnie o nieprzeprowadzenie czynności bez jej udziału, chyba że ustawa stanowi inaczej.

W judykaturze wskazuje się, że „należyte usprawiedliwienie niestawiennictwa” to okoliczności rzeczywiście uniemożliwiające stronie stawienie się na rozprawę, udokumentowane w sposób niebudzący wątpliwości co do zaistnienia tych okoliczności (wyrok Sądu Najwyższego z 25 kwietnia 2013 r., II KK 360/12, OSNKW 2013, z. 9, poz. 78).

Jeżeli jednak strona posiada więcej niż jednego obrońcę lub pełnomocnika, czynność procesową można przeprowadzić w wypadku stawiennictwa przynajmniej jednego z nich, chyba że strona wyrazi zgodę na przeprowadzenie czynności bez udziału obrońcy lub pełnomocnika, których udział nie jest obowiązkowy (art. 117a § 1 k.p.k.).

Zgodnie z ugruntowanym orzecnictwem sądowym, jeżeli strona pozbawiona wolności, której udział w czynności nie jest uznany za obowiązkowy, a sąd o tym nie wie, nie stoi na przeszkodzie przeprowadzeniu czynności, jeśli osoba ta miała możliwość usprawiedliwienia swojej nieobecności za pośredni-

ctwem administracji zakładu karnego (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 sierpnia 2009 r., V KK 30/09, Lex nr 519625).

Pokrzywdzonego należy zawiadomić o terminie rozprawy głównej nawet wówczas, gdy nie jest stroną postępowania karnego (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 stycznia 2007 r., I KZP 33/06, OSNKW 2007, z. 2, poz. 11).

W przypadku, gdy przykładowo nastąpiło zdarzenie drogowe i o takim fakcie osoba poinformowała sąd, to jest to wystarczające, aby sąd odroczył rozprawę, bowiem podmiot taki jest zobowiązany do pozostania na miejscu zdarzenia do chwili przyjazdu funkcjonariuszy Policji (por. P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz do art. 1–296*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2007, s. 621).

Warto także wyraźnie podkreślić, że zgodnie z wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 13 listopada 2013 r., SDI 36/13, Lex nr 1391593: „Rozpoznanie sprawy na rozprawie odwoławczej pod nieobecność należycie usprawiedliwionej i wnoszącej o nieprzeprowadzenie rozprawy obwinionej, nie jest uchybieniem o charakterze bezwzględnej przesłanki odwoławczej z art. 439 § 1 pkt 11 k.p.k. W postępowaniu odwoławczym, w odniesieniu do udziału oskarżonego w rozprawie, w pełni obowiązuje przepis art. 117 § 2 k.p.k. Przepis art. 450 § 3 k.p.k. nie stanowi *lex specialis* w stosunku do art. 117 § 2 k.p.k.”.

PRAWIDŁOWE USPRAWIEDLIWIENIE NIESTAWIENICTWA NA CZYNNOŚCIACH

- **KONIECZNOŚĆ PRZEDSTAWIENIA
ZAŚWIADCZENIA WYSTAWIONEGO PRZEZ
LEKARZA SĄDOWEGO**

Usprawiedliwienie niestawiennictwa z powodu choroby oskarżonych, świadków, obrońców, pełnomocników, a także innych uczestników postępowania – których obecność była obowiązkowa lub którzy wnosili o dopuszczenie do czynności, będąc uprawnionymi do wzięcia w niej udziału – możliwe jest tylko po przedstawieniu zaświadczenia wystawionego przez lekarza sądowego potwierdzającego niemożność stawienia się na wezwanie lub zawiadomienie organu prowadzącego postępowanie (art. 117 § 2a k.p.k.). Przepis ten nie stosuje się do osób pozbawiony wolności (art. 117 § 5 k.p.k.). Zaświadczenia takie są wystawiane przez lekarza zakładu opieki dla osób pozbawionych wolności [art. 115a § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (tekst jedn. Dz.U. z 2021 r. poz. 53)].

Zaświadczenie lekarskie wystawione przez lekarza sądowego nie w każdej jednak sytuacji powinno być w sposób skrupulatny egzekwowane. Jak słusznie wskazał Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 1 września 2020 r., V KK 241/19, Lex nr 3126975: „Nie odmawiając sądom prawa do rygorystycznego egzekwowania od uczestników postępowania należytego usprawiedliwiania niestawiennictwa, wspomnieć należy, iż egzekwowanie to nie powinno być bezrefleksyjne. Niekiedy bowiem nawet niespełniające wymogów zaświadczenie lekarskie jasno wskazuje, że z uwagi na charakter schorzenia zainteresowany rzeczywiście nie był w stanie stawić się na rozprawę (posiedzenie), jak też, że moment zaistnienia niedyspozycji mógł mu utrudnić skontaktowanie się z lekarzem sądowym. W takim wypadku słuszne będzie zaniechanie prowadzenia czynności i wezwanie danej osoby do niezwłocznego dostarczenia prawidłowego zaświadczenia,

tj. wystawionego przez uprawniony podmiot” (identycznie: wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 kwietnia 2016 r., IV KK 114/16, Lex nr 2046079).

Lekarzem sądowym jest zgodnie z art. 2 ust. 1 ustawy z 15 czerwca 2007 r. o lekarzu sądowym (Dz.U. z 2007 r. Nr 123 poz. 849 ze zm.) lekarz, z którym prezes danego sądu okręgowego zawarł umowę o wykonywanie czynności lekarza sądowego. Lekarz sądowy wystawia zaświadczenia potwierdzające zdolność albo niezdolność do stawienia się na wezwanie lub zawiadomienie organu uprawnionego uczestników postępowania z powodu choroby (na obszarze właściwości sądu okręgowego).

- **WYJĄTEK OD KONIECZNOŚCI
PRZEDSTAWIENIA ZAŚWIADCZENIA
WYSTAWIONEGO PRZEZ LEKARZA
SĄDOWEGO W OKRESIE STANU
ZAGROŻENIA EPIDEMICZNEGO LUB STANU
EPIDEMII OGŁOSZONEGO Z POWODU
COVID-19**

Należy pamiętać o jednym z istotnych przepisów związanych z epidemią COVID-19. Przepis art. 91 ustawy z dnia 16 kwietnia 2020 r. o szczególnych instrumentach wsparcia w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2 (Dz.U. z 2020 r. poz. 695) stanowi, że w okresie stanu zagrożenia epidemicznego lub stanu epidemii ogłoszonego z powodu COVID-19 usprawiedliwienie niestawiennictwa przed sądem z powodu choroby nie wymaga przedstawienia zaświadczenia lekarza sądowego, o którym mowa w art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 15 czerwca 2007 r. o lekarzu sądowym (Dz.U. z 2007 r. nr 123, poz. 849 ze zm.). Stan zagrożenia epidemicznego obowiązywał w Polsce od 13 do 19 marca 2020 r., a od dnia 20 marca 2020 r. nieprzerwanie obowiązuje stan epi-

demii. Nawet w przypadku odwołania tego ostatniego, stan zagrożenia epidemicznego będzie funkcjonował o wiele dłużej.

- **BRAK ZGODY OSKARŻONEGO NA PROWADZENIE ROZPRAWY BEZ JEGO OBROŃCY JAKO NIEZBĘDNA PRZESŁANKA DO JEJ ODROCCZENIA**

W sytuacji, gdy nie zachodzi przypadek obligatoryjnej obrony, warunkiem odroczenia rozprawy – niezależnie od przyczyny niestawienia obrońcy – jest brak zgody oskarżonego na jej prowadzenie bez jego udziału. Jak wskazuje się bowiem w judykaturze „Jeżeli w sprawie nie zachodzi wypadek obligatoryjnego udziału obrońcy w rozprawie, oskarżony ma prawo podjęcia suwerennej decyzji, czy sprawa ma być prowadzona pod nieobecność obrońcy, czy też chce

on zacheć z dalszym prowadzeniem sprawy do momentu, gdy obrońca będzie mógł uczestniczyć w rozprawie. Skoro bowiem we wszystkich sytuacjach, gdy obrona jest fakultatywna, oskarżony ma prawo w ogóle zrezygnować z tzw. obrony formalnej (tj. posiadania obrońcy), to jest rzeczą oczywistą, iż – *a maiori ad minus* – ma prawo zrezygnować z udziału obrońcy w określonych fragmentach rozprawy, czy w poszczególnych terminach tej rozprawy. Zatem o naruszeniu prawa do obrony można byłoby mówić tylko wówczas, gdyby wbrew woli oskarżonego sąd kontynuował rozprawę pod nieobecność obrońcy” (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 16 marca 2001 r., V KKN 24/99, Lex nr 51667; por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 lutego 2006 r., III KK 221/05, OSNKW 2006, z. 3, poz. 31).

NIEPRZEPROWADZENIE CZYNNOŚCI PROCESOWEJ W SYTUACJI NIESTAWIENICTWA STRONY, OBROŃCY LUB PEŁNOMOCNIKA – ZASADA

W przypadku niestawienia strony, obrońcy lub pełnomocnika, których stawienie jest obowiązkowe, czynności procesowej nie przeprowadza się, chyba że ustawa stanowi inaczej (art. 117 § 3 k.p.k.).

Ten ostatni przypadek („chyba że ustawa stanowi inaczej”) może zachodzić w następujących sytuacjach:

art. 46 k.p.k. [Obowiązkowy udział oskarżyciela publicznego w rozprawie]

§ 1. W sprawach o przestępstwa ścigane z oskarżenia publicznego udział oskarżyciela publicznego w rozprawie jest obowiązkowy, jeżeli ustawa nie stanowi inaczej.

§ 2. Jeżeli postępowanie przygotowawcze zakończyło się w formie dochodzenia, niestawienie oskarżyciela publicznego na rozprawie nie tamuje jej toku. Przewodniczący lub sąd mogą uznać obecność oskarżyciela publicznego za obowiązkową.

art. 79 § 3 k.p.k. [Obrona obligatoryjna]

§ 1. W postępowaniu karnym oskarżony musi mieć obrońcę, jeżeli:

1. nie ukończył 18 lat;
2. jest głuchy, niemy lub niewidomy;

3. zachodzi uzasadniona wątpliwość, czy jego zdolność rozpoznania znaczenia czynu lub kierowania swoim postępowaniem nie była w czasie popełnienia tego czynu wyłączona lub w znacznym stopniu ograniczona;
4. zachodzi uzasadniona wątpliwość czy stan jego zdrowia psychicznego pozwala na udział w postępowaniu lub prowadzenie obrony w sposób samodzielny oraz rozsądny.

§ 2. Oskarżony musi mieć obrońcę również wtedy, gdy sąd uzna to za niezbędne ze względu na inne okoliczności utrudniające obronę.

§ 3. W wypadkach, o których mowa w § 1 i 2, udział obrońcy jest obowiązkowy w rozprawie oraz w tych posiedzeniach, w których obowiązkowy jest udział oskarżonego.

art. 80 k.p.k. [Obrona obligatoryjna przed sądem okręgowym]

Oskarżony musi mieć obrońcę w postępowaniu przed sądem okręgowym, jeżeli zarzucono mu zbrodnię. W takim wypadku udział obrońcy w rozprawie głównej jest obowiązkowy.

art. 339 § 5 k.p.k. [Wyznaczenie posiedzenia; merytoryczna kontrola aktu oskarżenia]

§ 1. Prezes sądu kieruje sprawą na posiedzenie, jeżeli:

1. prokurator złożył wniosek o orzeczenie środków zabezpieczających;

2. zachodzi potrzeba rozważenia kwestii warunkowego umorzenia postępowania;
3. do aktu oskarżenia dołączono wniosek, o którym mowa w art. 335 § 2;
  - a. prokurator złożył wniosek, o którym mowa w art. 335 § 1.

§ 3. Prezes sądu kieruje sprawą na posiedzenie także wtedy, gdy zachodzi potrzeba innego rozstrzygnięcia przekraczającego jego uprawnienia, a zwłaszcza:

1. umorzenia postępowania na podstawie art. 17 § 1 pkt 2–11;
2. umorzenia postępowania z powodu oczywistego braku faktycznych podstaw oskarżenia;
6. wydania postanowienia w przedmiocie tymczasowego aresztowania lub innego środka przymusu.

§ 5. Strony, obrońcy i pełnomocnicy mogą wziąć udział w posiedzeniach wymienionych w § 1 oraz w § 3 pkt 1, 2 i 6 z tym, że udział prokuratora i obrońcy w posiedzeniu w przedmiocie orzeczenia środka zabezpieczającego określonego w art. 93a § 1 pkt 4 kodeksu karnego [pobyt w zakładzie psychiatrycznym] jest obowiązkowy. Pokrzywdzony ma prawo wziąć udział w posiedzeniach wymienionych w § 3 pkt 1 i 2. Zawiadamiając pokrzywdzonego o posiedzeniu poucza się go o możliwości zakończenia postępowania bez przeprowadzenia rozprawy oraz wcześniejszego złożenia oświadczenia, o którym mowa w art. 54 § 1 [Jeżeli akt oskarżenia wniósł oskarżyciel publiczny, pokrzywdzony może aż do czasu rozpoczęcia przewodu sądowego na rozprawie głównej złożyć oświadczenie, że będzie działał w charakterze oskarżyciela posiłkowego].

art. 374 § 1a k.p.k. [Obecność oskarżonego na rozprawie]

W sprawach o zbrodnie obecność oskarżonego podczas czynności, o których mowa w art. 385 i art. 386, jest obowiązkowa.

Art. 385 k.p.k. [Zwięzłe przedstawienie zarzutów oskarżenia]

§ 1. Przewód sądowy rozpoczyna się od zwięzłego przedstawienia przez oskarżyciela zarzutów oskarżenia.

§ 1a. Jeżeli w rozprawie nie bierze udziału oskarżyciel, przewodniczący dokonuje zwięzłego przedstawienia zarzutów oskarżenia.

§ 2. Jeśli wniesiono odpowiedź na akt oskarżenia, przewodniczący informuje o jej treści.

Art. 386 k.p.k. [Przesłuchanie oskarżonego]

§ 1. Jeżeli oskarżony bierze udział w rozprawie głównej, przewodniczący, po przedstawieniu zarzutów oskarżenia, poucza go o prawie składania wyjaśnień, odmowy wyjaśnień lub odpowiedzi na pytania, składania wniosków dowodowych i konsekwencjach nieskorzystania z tego uprawnienia, po czym pyta go, czy przyznaje się do zarzucanego mu czynu oraz czy chce złożyć wyjaśnienia i jakie.

§ 2. Po przesłuchaniu oskarżonego przewodniczący poucza go o prawie zadawania pytań osobom przesłuchiwanym oraz składania wyjaśnień co do każdego dowodu.

§ 3. Przepisy § 1 i 2 stosuje się odpowiednio do oskarżonego, który stawia się po raz pierwszy na kolejnej rozprawie głównej.

art. 450 § 1 k.p.k. [Udział prokuratora w rozprawie]

Udział w rozprawie prokuratora, a obrońcy w wypadkach określonych w art. 79 i art. 80 jest obowiązkowy.

lub na podstawie decyzji organu procesowego:

art. 341 § 1 k.p.k. [Warunkowe umorzenie postępowania - posiedzenie]

Prokurator, oskarżony i pokrzywdzony mają prawo wziąć udział w posiedzeniu w przedmiocie warunkowego umorzenia postępowania. Udział ich jest obowiązkowy, jeżeli prezes sądu lub sąd tak zarządzi.

art. 343 § 5 k.p.k. [Skazanie bez rozprawy - posiedzenie]

Prokurator, oskarżony i pokrzywdzony mają prawo wziąć udział w posiedzeniu. Zawiadamiając pokrzywdzonego o posiedzeniu poucza się go o możliwości zakończenia postępowania bez przeprowadzenia rozprawy oraz wcześniejszego złożenia oświadczenia, o którym mowa w art. 54 § 1. Udział podmiotów wskazanych w zdaniu pierwszym w posiedzeniu jest obowiązkowy, jeżeli prezes sądu lub sąd tak zarządzi.

art. 450 § 2 k.p.k. [Zasady udziału stron w rozprawie]

§ 1. Udział w rozprawie prokuratora, a obrońcy w wypadkach określonych w art. 79 i art. 80 jest obowiązkowy.

§ 2. Udział w rozprawie innych stron i ich pełnomocników oraz obrońcy w wypadkach niewymienionych w § 1 jest obowiązkowy wtedy, gdy prezes sądu lub sąd uzna to za konieczne.

art. 573 § 2 k.p.k. [Udział skazanego w rozprawie o wyrok łączny]

Stawiennictwo osobiste skazanego nie jest obowiązkowe, chyba że sąd postanowi inaczej. Przepis art. 451 stosuje się odpowiednio.

Rozpoznanie sprawy pod nieobecność obrońcy w powyższych sytuacjach powoduje zaistnienie bezwzględnej przyczyny odwoławczej z przepisu art. 439 § 1 pkt 10 k.p.k., jednakże, co należy podkreślić, nie zawsze niestawienie obrońcy będzie powodować zaistnienie bezwzględnej przyczyny uchylenia orzeczenia. Jak stwierdził bowiem Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 23 sierpnia 2017 r., V KK 307/17, Lex nr 2340618, w kategorii uchybienia z art. 439 § 1 pkt 11 k.p.k. nie mieści się kwestionowanie skuteczności zawiadomienia o terminie rozprawy, a okoliczność ta może być jedynie przedmiotem zarzutu naruszenia art. 117 § 2 w zw. z art. 133 § 2 k.p.k., czy też nawet art. 6 k.p.k.

Z kolei Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 16 grudnia 2003 r., II KK 123/03, Lex nr 83770, wyraził zasadny pogląd, że: „Nakaz stosowania normy art. 6 k.p.k. nie sprowadza się tyl-

ko do sytuacji, gdy udział obrońcy w rozprawie jest obowiązkowy. Wskazane w przepisie art. 6 k.p.k. prawo do swobodnego wyboru obrońcy i korzystania z jego pomocy na każdym etapie procesu ma charakter uniwersalny, zaś gwarancyjny status tej normy określają przepisy o randze konstytucyjnej (art. 42 ust. 2 Konstytucji RP) oraz wiążących umów międzynarodowych (art. 6 ust. 3 lit. c EKPC i art. 14 ust. 3 lit. d MPPOiP). Podkreślenia przy tym wymaga, że dla oceny kwestii realizacji opisywanej gwarancji nie jest też istotne to, czy niemożność skorzystania przez oskarżonego na rozprawie z pomocy ustanowionego obrońcy jest następstwem usprawiedliwionej czy też nieusprawiedliwionej jego nieobecności. Ewentualny brak dyscypliny ze strony obrońcy, czy też nienależyte wywiązywanie się z ciążących na nim obowiązków procesowych nie mogą przecież obciążać oskarżonego, pozbawiając go prawa do obrony”.

NIEPRZEPROWADZENIE CZYNNOŚCI PROCESOWEJ W SYTUACJI NIESTAWIENICTWA STRONY, OBROŃCY LUB PEŁNOMOCNIKA – WYJĄTKI

Zwrócić należy *explicite* uwagę, że w wyniku wejścia ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r. poz. 1694) z dniem 5 grudnia 2019 r. został dodany art. 117 § 3a k.p.k. i art. 378a k.p.k. Zgodnie z tym pierwszym przepisem niestawienie strony, która została należycie zawiadomiona o czynności procesowej – niezależnie od jego przyczyny – nie stoi na przeszkodzie przeprowadzeniu tej czynności, jeżeli stawiał się jej obrońca lub pełnomocnik. Nie dotyczy to czynności, w której udział strony jest obowiązkowy. Oznacza to niestety, że ustawodawca wprowadził możliwość prowadzenia rozprawy przykładowo w sytuacji, gdy strona przedstawiła zwolnienie lekarskie

wystawione nawet przez lekarza sądowego, była prawidłowo zawiadomiona o czynności procesowej i stawiał się na nią jej obrońca lub pełnomocnik. Przepis ten ewidentnie narusza konstytucyjny standard prawa oskarżonego i pokrzywdzonego do sądu, a także art. 6 ust. 3 lit. c i d EKPC oraz rzetelnego procesu (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP). Potwierdza to również najnowsze orzecznictwo sądowe, bowiem Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 1 lipca 2020 r., IV KK 218/20, Lex nr 3154308, orzekł, że „Zgodnie z treścią 117 § 3a k.p.k. niestawienie strony nie blokuje możliwości prowadzenia czynności procesowych, o ile została ona należycie poinformowana o ich terminie, a w samych czynnościach uczestniczyć jej obrońca.

Bez znaczenia jest przyczyna owego niestawienia. Nie istnieje również żaden przepis, który obliłowałby oskarżonego do obecności na rozprawie apelacyjnej”.

Powyższe uwagi odnoszą się również do postępowania w sprawach o wykroczenia, co wynika z treści art. 38 ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (tekst jedn. Dz.U. z 2021 r. poz. 457) w zw. z art. 117 k.p.k.

Drugi wyjątek prowadzenia rozprawy w przypadku usprawiedliwionego niestawienia na rozprawę przewiduje art. 378a k.p.k. Obowiązuje on również od dnia 5 grudnia 2019 r. Przepis § 1 tego artykułu jest przepisem szczególnym, który wyłącza stosowanie omawianego powyżej art. 117 § 3a k.p.k. w sytuacji, gdy sprawa toczy się na etapie postępowania jurysdykcyjnego. Oznacza to, że sąd – w szczególnie uzasadnionych wypadkach – może przeprowadzić postępowanie dowodowe podczas nieobecności oskarżonego lub obrońcy, którzy zostali prawidłowo powiadomieni i nie stawili się na rozprawę, chociażby usprawiedliwili nażycie swoje niestawienie, a w szczególności przestępca świadków (gdy stawili się na rozprawę), nawet jeżeli oskarżony nie złożył jeszcze wyjaśnień w sprawie. Jednakże co wymaga podkreślenia, w takiej sytuacji nie można zakończyć sprawy i wydać wyroku. Nie jest jednak wykluczone – jak wskazuje się w piśmiennictwie – po zamknięciu przewodu sądowego na etapie głosów końcowych zastosowanie w stosunku do oskarżonego przepisu art. 117 § 3a k.p.k., gdy niestawienie oskarżonego byłoby należycie usprawiedliwione, a stawili się jego obrońca. Podnosi się, że obrońca może wówczas w mowach końcowych „przedstawić także stanowisko oskarżonego, co zmniejsza stopień naruszenia zasady kontradiktoryjności i zasady prawa do obrony” (D. Świecki, *Czynności procesowe obrońcy i pełnomocnika w sprawach karnych*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2020, s. 263). Nie sposób zgodzić się z poglądem, że „zmniejsza” to tylko stopień naruszenia zasady kontradiktoryjności i zasady do obrony. Nie można bowiem mówić o większym czy mniejszym naruszeniu

prawa do obrony i przyjęciu tego jako normalnej sytuacji. Idąc tym torem, w kontekście innych przepisów w procesie karnym również może następować stopniowanie „naruszenia prawa do obrony”. Ustawodawca powinien iść ku największemu zakazowi naruszenia prawa do obrony – a nie odwrotnie, jak ma to miejsce ostatnimi czasy, w przypadku prawa do obrony. Najlepszym przykładem był projekt dotyczący braku możliwości odmówienia przyjęcia mandatu karnego w postępowaniu w sprawach o wykroczenia [szerzej odnośnie do tej kwestii – zob. przykładowo: „RPO *zaniepokojoy zmiany w postępowaniu mandatowym*” (<https://www.rpo.gov.pl/pl/content/rpo-zaniepokojony-zmianami-w-postepowaniu-mandatowym>; dostęp: 5 kwietnia 2021 r.), czy też M. Oleżak „*Policjant nie może być sędzią*” w dodatku „Prawnik” *Dziennika Gazeta Prawna* z dnia 19 stycznia 2021 r., nr 11/2021 (5419), s. 2–3]. Na szczęście projekt ustawy pomimo braku wymaganej większości niezbędnej do poparcia, nie został poddany pod głosowanie nawet w pierwszym czytaniu w Sejmie. Podkreślić wyraźnie należy, że prawo do obrony przysługuje każdej jednostce i wywodzi się z szeroko pojmowanej zasady rzetelnego procesu. Jakielkolwiek naruszenie zasady prawa do obrony nie jest do zaakceptowania w demokratycznym państwie prawa, w szczególności zgodnie z zasadą *fair play* uczestników procesu karnego.

Powracając do treści art. 378a k.p.k., zgodnie z § 2 tego przepisu obrońca lub oskarżony, który nie był obecny podczas czynności dowodowych, musi być zawiadomiony (lub wezwany) o nowym terminie rozprawy, jeżeli nie był on wcześniej znany. Wraz z tym, doręczeniu podlega również pouczenie o uprawnieniu do złożenia wniosku o uzupełnienie przeprowadzenia dowodu, jego wymaganiach formalnych, a także skutkach niewnieśienia go w terminie (§ 7). Jeżeli zaistniała sytuacja z § 1, tj. sąd prowadził postępowanie dowodowe podczas nieobecności oskarżonego lub jego obrońcy, mogą oni – najpóźniej na kolejnym terminie rozprawy – złożyć wniosek o uzupełnienie przeprowadzenia dowodu przeprowadzonego

podczas jego nieobecności. Jednakże prawo do złożenia wniosku nie przysługuje, jeśli okaże się, że nieobecność obrońcy (lub oskarżonego) na terminie rozprawy z § 1 była nieusprawiedliwiona (§ 3). Wskazać, jednakże wyraźnie należy, że w przypadku niezłożenia w tym terminie wniosku, prawo do jego złożenia wygasa i w dalszym postępowaniu nie jest dopuszczalne podnoszenie zarzutu naruszenia gwarancji procesowych, w szczególności prawa do obrony, wskutek przeprowadzenia tego dowodu podczas nieobecności obrońcy (lub oskarżonego), o czym stanowi § 4 tego przepisu. Oznacza to, że ustawodawca zakreślił tutaj termin prekluzyjny na dokonanie takiej czynności procesowej. Jednakże, aby móc tego dokonać, we wniosku należy wykazać, że sposób przeprowadzenia dowodu podczas jego nieobecności naruszał gwarancje procesowe, w szczególności prawo do obrony (§ 5), a w razie uwzględnienia wniosku, sąd przeprowadza tylko dowód uzupełniająco jedynie w takim zakresie, w którym wykazano naruszenie gwarancji procesowych, w szczególności prawa do obrony (§ 6).

Mając powyższe na uwadze, stwierdzić należy, że w sytuacji braku pouczenia lub mylnego pouczenia obrońca (lub oskarżony), może złożyć wniosek o uzupełniające przeprowadzenie dowodu na dalszych etapach rozprawy, w innym terminie niż w § 3 przepisu. Niedopełnienie więc powinności pouczenia, o którym mowa w art. 378a § 7 k.p.k. lub mylne pouczenie w tym zakresie, stanowi rażące naruszenie wymienionych przepisów oraz pra-

wa do obrony (art. 6 k.p.k.) i podlega ocenie pod kątem względnych przyczyn odwoławczych, tj. obrazy przepisów postępowania, która mogła mieć wpływ na treść wyroku (art. 438 pkt 2 k.p.k.). W podobny sposób wypowiada się w tej kwestii również judykatura i przedstawiciele piśmiennictwa [zob. przykładowo wyrok Sądu Okręgowego w Gliwicach z dnia 25 sierpnia 2020 r., VI Ka 420/20, Lex nr 3150926, a także wyrok Sądu Okręgowego w Gliwicach z dnia 29 listopada 2019 r., VI Ka 946/19, Lex nr 2777546; por. J. Zagrodnik (red.), Ł. Chmielniak, M. Klonowski, A. Rychlewska-Hotel, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz praktyczny do nowelizacji 2019*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2020, s. 153].

Przepis art. 378a k.p.k. także w wyraźny sposób narusza konstytucyjną zasadę rzetelnego procesu (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP), jak również art. 6 ust. 3 lit. c i d EKPC. Wystarczy tutaj tylko wskazać na wyrok *Vidal v. Belgia* z dnia 22 kwietnia 1992 r., A. 235-B, § 33, zgodnie z którym głównym celem przepisu art. 6 ust. 3 lit. d EKPC jest zapewnienie obu stronom takich samych możliwości przy przesłuchaniu świadków, czy też wyrok *Barberà, Messegue and Jabardo v. Hiszpania* z dnia 6 grudnia 1988 r., A. 146, § 68, w którym zasadnie orzeczono, że „każdy dowód, na który powołuje się oskarżenie, powinien być przeprowadzony w obecności oskarżonego, podczas publicznej rozprawy, z zapewnieniem kontrydiktoryjności”.

ROZPRAWA ZDALNA – NIE DLA SAMYCH OBROŃCÓW

Ustawa z dnia 19 czerwca 2020 r. o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o uproszczonym postępowaniu o zatwierdzenie układu w związku z wystąpieniem COVID-19 (Dz.U.

z 2020 r. poz. 1086) dodała § 3–9 do art. 374 k.p.k. Zgodnie z § 4 i 6 tego przepisu przewodniczący może zwolnić z obowiązku stawiennictwa na rozprawie oskarżonego, oskarżyciela posiłkowego, oskarżyciela prywatnego, którzy są pozbawieni wolności,

jeżeli zostanie zapewniony udział tych stron w rozprawie przy użyciu urządzeń technicznych, umożliwiających udział w rozprawie na odległość z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku. obrońca bierze wówczas udział w rozprawie przeprowadzanej w sposób ww. określony w miejscu przebywania oskarżonego, chyba że stanie się w tym celu w sądzie. Jeżeli zachodzi ta ostatnia sytuacja, to stosownie do § 7, sąd na wniosek oskarżonego lub obrońcy może zarządzić przerwę na czas oznaczony, w celu kontynuacji rozprawy w tym samym dniu, aby umożliwić telefoniczny kontakt obrońcy z oskarżonym (chyba że złożenie wniosku w sposób oczywisty nie służy realizacji prawa do obrony, a w szczególności zmierza do zakłócenia lub nieuzasadnionego przedłużenia rozprawy).

Pozostając przy tym przepisie, warto zwrócić uwagę na jeszcze jedną kwestię. Zgodnie z art. 374 § 3 k.p.k. na wniosek prokuratora przewodniczący wyraża zgodę na jego udział w rozprawie przy użyciu urządzeń technicznych, umożliwiających udział w rozprawie na odległość z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku, w sytuacji gdy nie stoją temu na przeszkodzie względy techniczne. Z takiego przywileju niestety nie może skorzystać obrońca, co oznacza, że w każdym przypadku musi być obecny w sądzie i nie może on złożyć takiego wniosku o uczestniczenie w rozprawie na odległość. Czy wielu obrońców chciałoby z tego skorzystać, to drugorzędna sprawa, najistotniejsze jest, że „racjonalny” ustawodawca kolejny raz uprzywilejował oskarżyciela publicznego w procesie karnym.

Środki dyscyplinujące w przypadku nieusprawiedliwionego niestawiennictwa obrońców i pełnomocników

In fine przedmiotowego opracowania, warto zasygnalizować, że nieusprawiedliwione niestawiennictwo obrońców czy też pełnomocników może spowodować nałożenie na nich przez uprawniony podmiot środków dyscyplinujących.

Jako pierwszy wskazać należy zawiadomienie właściwej okręgowej rady w przypadku rażącego naruszenia przez obrońcę lub pełnomocnika ich obowiązków procesowych, gdy nieobecność na rozprawie głównej była przyczyną jej odroczenia. Może ono nastąpić przez sąd, a w postępowaniu przygotowawczym przez prokuratora, Odpis takiego zawiadomienia przesyła się *ex lege* Ministrowi Sprawiedliwości (art. 20 § 1 k.p.k.).

Drugim środkiem dyscyplinującym jest uprawnienie nałożenia przez sąd (w postępowaniu przygotowawczym na wniosek prokuratora sąd rejonowy, w którego okręgu prowadzi się postępowanie) na obrońcę lub pełnomocnika kary pieniężnej w wysokości do 3000 zł. Może ono nastąpić, gdy niestawiennictwo na rozprawę główną nastąpiło bez należytego usprawiedliwienia albo oddalenie się z sali rozpraw bez zezwolenia sądu zostało uznane za wypadek szczególnie ze względu na jego wpływ na przebieg czynności (art. 285 § 1a k.p.k.).

Dodatkowo w tej ostatniej sytuacji, jeżeli ich niestawiennictwo na rozprawę spowodowało dodatkowe koszty postępowania (przykładowo koszty dojazdu świadka do sądu), sąd może obciążyć ich tymi kosztami (art. 289 § 1 k.p.k.).

Nie można także zapominać, że niezależnie od ww. środków dyscyplinujących przewidzianych w kodeksie postępowania karnego, zachowanie adwokata i aplikanta adwokackiego może stanowić delikt dyscyplinarny na podstawie Zbioru Zasad Etyki Adwokackiej i Godności Zawodu (Kodeks Etyki Adwokackiej).

<RONIKA

PISMO IZBY ADWOKACKIEJ W ŁODZI

www.ekronika.pl